

УДК 34.123

Рижкова В. В.

**ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА У ВНЗ ЄВРОПИ, АЗІЇ ТА АМЕРИКИ:
ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТА ВИКЛАДАННЯ В МЕЖАХ
НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ**

У статті запропоновано огляд загальних теоретичних положень стосовно статусу прикладної лінгвістики, сучасного стану її розвитку, основних напрямків наукових досліджень у галузі прикладного мовознавства, специфіки викладання прикладної лінгвістики у ВНЗ Америки, Європи та Азії.

Ключові слова: *прикладна лінгвістика, викладання, навчальний процес, практичне застосування.*

В статті пропонується огляд загальних теоретичних положень стосовно статусу прикладної лінгвістики, сучасного стану її розвитку, основних напрямків наукових досліджень у галузі прикладного мовознавства, специфіки викладання прикладної лінгвістики у ВНЗ Америки, Європи та Азії.

Ключевые слова: *прикладная лингвистика, преподавание, учебный процесс, практическое применение.*

The article deals with an overview of the general theoretical propositions regarding the status of applied linguistics, the current state of development, the main focus of research in the field of applied linguistics, teaching specifics of applied linguistics in universities of America, Europe and Asia.

The keywords: *applied linguistics, teaching, learning process, practical application.*

Прикладна лінгвістика є предметом наукового дослідження та зацікавленості як в Америці, так і в країнах Азії та Європи. Її вивчення в межах спеціальності поширюється і у вищих навчальних закладах України. На наш погляд, отримання детальної інформації стосовно стану та розвитку прикладної лінгвістики в країнах Азії, Європи та Америки обумовлює *актуальність* обраної теми для подальшого можливого вдосконалення національної системи освіти та навчання вітчизняних студентів-лінгвістів.

Метою дослідження є детальний розгляд питань, пов'язаних із висвітленням сучасного стану, організацією, специфікою та процесом викладання прикладної лінгвістики у ВНЗ Америки, Європи та Азії. Задля цього передбачається розв'язання певних завдань: визначити статус прикладної лінгвістики, предмет дослідження та завдання прикладної лінгвістики; розглянути основні напрямки наукових досліджень у галузі прикладного мовознавства; опрацювати доступну літературу та сайти ВНЗ Америки, Європи та Азії, у яких навчають на спеціальності (факультеті) «Прикладна лінгвістика»; розглянути переліки тих навчальних теоретичних та практичних дисциплін, які вивчаються в межах цієї

спеціальності в різних ВНЗ різних країн.

Визначення, предмет дослідження та завдання прикладної лінгвістики (огляд). Суттєвою особливістю сучасної науки загалом та мовознавства зокрема є прагнення до фундаментальних теоретичних досліджень. Водночас з теоретичним поглибленням пізнання свого об'єкта наука розширює сферу практичного застосування своїх результатів.

Лінгвістика має два аспекти – прикладний та теоретичний, тому виокремлюють *теоретичну* та *прикладну лінгвістику*. *Теоретична* лінгвістика досліджує теоретичні закони та питання. Вона може бути описовою (описовою) та нормативною (наводить правила щодо правильності написання та вимови). Під *прикладною* лінгвістикою розуміють коло тих завдань, які безпосередньо пов'язані із застосуванням мови для розв'язання різних прикладних завдань: практичних завдань різних галузей науки й техніки, повсякденного життя людини, суспільства на підставі теоретичного доробку досліджень мови й мовлення.

Термін «прикладна лінгвістика» має багато визначень, що з'являлися в процесі її розвитку як науки. Щоб краще пояснити його суть, звернемося до історії прикладного мовознавства.

Для цього доцільно розглянути *західну* і *вітчизняну* традиції та їхні погляди щодо місця і значення лінгвістики. Термін «прикладна лінгвістика» в *західних* джерелах з'явився в 20 роках ХХ століття. В англійській літературі це термін «applied linguistics». У 1957 році у Вашингтоні було засновано Центр прикладної лінгвістики під керівництвом Ч. Фергюсона, а в 1986 році в університеті Единбурга було відкрито школу прикладної лінгвістики під керівництвом Дж. Кетфорда. Головною метою обох установ було поширення навчання англійській мові по всьому світу. Отже, термін «прикладна лінгвістика» використовували для позначення галузі досліджень, яка займалася вивченням аспектів викладання і навчання іноземних мов, і основний акцент робився на англійську мову. Наприкінці 1980-х років прикладна лінгвістика почала включати дослідження не тільки традиційних проблем, пов'язаних із викладанням іноземних мов, а й вивчення використання мови в галузях, пов'язаних з технікою, психологією, біологією і т. д.

Перші передумови для виникнення *вітчизняної* прикладної лінгвістики з'являються в 50-х роках ХХ століття на теренах колишнього Радянського Союзу. В цей період починають безпосередньо вживати вже й сам термін «прикладна лінгвістика», який першочергово (на відміну від західної традиції) не був пов'язаний з колом питань, що стосувалися методики викладання іноземних мов. В колишньому Радянському Союзі появу терміна «прикладна лінгвістика» пов'язують з розробленням комп'ютерних технологій. Саме тому в російській науково-лінгвістичній літературі замість терміна «прикладна лінгвістика» до недавнього часу часто використовували терміни «комп'ютерна лінгвістика»,

«обчислювальна лінгвістика», «автоматична лінгвістика», «інженерна лінгвістика». Основу цієї науки складала новітня комп'ютерна техніка, розвиток якої бере свій початок саме в той час. З'являються нові дослідження, теоретична та практична база прикладної лінгвістики активно розширюється. Однак спеціалізація залишалась досить вузькою і вже не могла задовольнити всі потреби прикладної науки, отож виникла проблема збільшення кола питань, досліджуваних аспектів та власне самої науки. Практичний аспект виходить на перший план та має вагоме значення. Згодом відбувається розмежування прикладної та теоретичної лінгвістики [2, с. 640–642].

У коло питань прикладної лінгвістики можна включити практично всі проблеми, які виникають у процесі застосування мови в будь-якому виді людської та машинної діяльності. Тематика напрямків наукових досліджень досить різноманітна. Тому, коли виникає необхідність чітко окреслити наукові межі та всі напрямки роботи прикладних лінгвістів, постають певні труднощі. В англо-американській лінгвістичній енциклопедії зазначено, що, можливо, немає іншої такої науки із сфери гуманітарних і суспільних наук, яка б викликала стільки дискусій, як прикладна лінгвістика [3, с. 22].

На сучасному етапі розвитку лінгвістики всі питання, що вивчаються прикладним мовознавством, прийнято поділяти на *традиційні* та *новітні*. До *традиційних*, у першу чергу, належать дослідження, пов'язані з лінгвістичним обґрунтуванням викладання рідної та іноземних мов, практикою перекладу з однієї мови на іншу, укладанням словників, розробленням алфавітів і систем письма, транскрипцією та транслітерацією іншомовної лексики, стандартизацією та уніфікацією науково-технічної термінології, укладанням спеціальних лінгвістичних довідників, створенням штучних мов, удосконаленням орфографії і пунктуації, мовною культурою тощо [1, с. 18].

Майже всі *новітні* проблеми прикладної лінгвістики мають стосунок до інформаційних технологій. Розвиток цифрової техніки набув значних темпів і ставить все нові та нові завдання перед ученими з різних галузей, у тому числі й перед лінгвістами. Напрямки дослідження комп'ютерних наук націлені на розвиток засобів так званого «спілкування» людини з машиною. Ця проблема включає в себе такі завдання, як автоматичне перероблення текстової інформації, автоматичне розпізнавання та автоматичний синтез тексту. Окрім цих питань, прикладна лінгвістика займається створенням програмного забезпечення, яке могло б полегшити для користувача роботу з комп'ютером під час виконання стандартних дій. До таких завдань відносять, наприклад, лінгвістичне забезпечення автоматичних систем управління, лінгвістичне забезпечення роботи інформаційних систем, інформаційний пошук, автоматичне анотування та індексування документів, створення лінгвістичних баз даних, автоматичний (машинний) переклад, створення інформаційних мов, автоматичне анотування та індексування документів, лінгвістичне забезпечення роботи інформаційних

систем, автоматичну переробку текстової інформації та ін. [6, с. 18].

Викладання прикладної лінгвістики у ВНЗ Америки, Європи та Азії. Для того щоб сформувати дослідницький корпус, який складається з ВНЗ, що пропонують навчання за спеціальністю «Прикладна лінгвістика», та дисциплін, що викладаються в її межах, було досліджено близько 100 інтернет-сайтів, та тільки 28 з них потрапили в поле нашого дослідження. В результаті пошуку було відібрано 28 закордонних ВНЗ зі спеціальністю «Прикладна лінгвістика», найбільша кількість з яких розташована в Америці – 13 ВНЗ, 12 – у Європі та 3 – в Азії.

Також було отримано інформацію щодо того, на яких факультетах вивчається спеціальність «Прикладна лінгвістика» у закордонних ВНЗ та які освітньо-кваліфікаційні рівні пропонуються студентам у межах цієї спеціальності.

Азія. Серед вищих навчальних закладів Азії, у яких вдалося знайти викладання прикладної лінгвістики, представлені: Національний університет Сінгапуру, Китайський університет Гонконгу та Педагогічний університетський коледж Де Ла Саль. Усі ці три університети випускають студентів за освітньо-кваліфікаційними рівнями *магістра гуманітарних наук та доктора філософії*.

У Китайському університеті Гонконгу були наявні обов'язкові навчальні дисципліни та дисципліни на вибір. Удалося виділити дисципліни, що є в навчальних планах усіх 3-х (або хоча б 2-х) університетів: «Лінгвістика», «Аналіз дискурсу», «Психолінгвістика», «Соціолінгвістика», «Прагматика», «Курс читання (рідна мова)» та «Методи наукових досліджень» викладаються в Китайському університеті Гонконгу та Педагогічному університетському коледжі Де Ла Саль. Особливістю Університетського коледжу Де Ла Саль є вивчення *граматики філіппінської мови*.

Європа. Серед навчальних закладів Європи, у яких пропонується викладання прикладної лінгвістики, ми бачимо: Лондонський університет (Великобританія), університет Сегеда (Угорщина), Університет Шефїлд (Великобританія), Астенський університет (Великобританія), Університет Единбурга (Шотландія), Університет Рїдінг (Великобританія), Університет Бірмінгема (Великобританія), Бірбек-коледж Лондонського університету (Великобританія), Університет Йорк (Англія), Університет Помпей Фабра (Іспанія), Цюріхський університет прикладних наук (Німеччина), Варшавський університет (Польща). Ці навчальні заклади пропонують різні освітньо-кваліфікаційні рівні в галузі прикладної лінгвістики.

Майже в усіх університетах до навчального плану були внесені обов'язкові навчальні дисципліни та дисципліни на вибір, окрім Університету Помпей Фабра, Бірбек-коледжу Лондонського університету, Цюріхського університету прикладних наук та Варшавського університету, де такий розподіл не спостерігався.

Що стосується предметів, які викладаються на спеціальності «Прикладна

лінгвістика», то найпоширенішими дисциплінами є «Аналіз дискурсу», «Соціолінгвістика», «Лінгвістика», «Прикладна лінгвістика», «Оволодіння другою мовою», «Методи дослідження мови», «Граматики», «Прагматика», «Англійська мова для професійних цілей», «Корпусна лінгвістика», «Фонетика», «Фонологія». Специфічним є вивчення китайської, корейської та тибетської лінгвістики в Лондонському університеті.

Найповніша інформація, яку вдалося знайти, досліджуючи сайти університетів, міститься на сайті Варшавського університету, де подається весь навчальний план із дисциплінами, що викладаються, та кількістю відведених для їх вивчення годин.

Америка. З-поміж навчальних закладів Америки, в яких пропонується «Прикладна лінгвістика», представлені: Бостонський університет, Університет Пен Стейт, Університет штату Арізона: Коледж гуманітарних наук, Портландський університет, Університет Олд Домініон (штат Вірджинія), Університет штату Юта, Массачусетський університет, Університет штату Айова, Університет штату Індіана, Каліфорнійський університет, Біола університет (штат Каліфорнія), Викладацький коледж Колумбійського університету та Університет штату Джорджія. Ці навчальні заклади також пропонують різні освітньо-кваліфікаційні рівні в межах спеціальності «Прикладна лінгвістика».

Розподіл дисциплін на обов'язкові та на вибір був наявний тільки в Університеті штату Айова, Каліфорнійському університеті, Викладацькому коледжі Колумбійського університету та Університеті штату Джорджія.

Навчальні дисципліни, викладання яких домінує в американських університетах, де вивчається прикладна лінгвістика: викладання «Аналізу дискурсу» спостерігається майже в усіх університетах, як і «Оволодіння другою мовою» та «Фонологія». Менш розповсюдженими, але все ж переважаючими в порівнянні з іншими дисциплінами, є «Прагматика», «Фонетика», «Синтаксис», «Соціолінгвістика», «Семантика», «Психолінгвістика», «Лінгвістика», «Білінгвальне (двомовне) навчання», «Граматики», «Правопис (рідна мова)» та «Методи наукових досліджень».

У зазначених університетах Америки, окрім англійської, вивчаються й інші мови. Наприклад, в Університеті штату Арізона здійснюється огляд *індіанських мов*, у Портландському університеті вивчаються мови *піджин* та *креольські мови*. Массачусетський університет дуже вражає тим, що в ньому вивчаються такі рідкісні на цій спеціальності дисципліни, як *франко-американська, гаїтянська, португальська, азіатська лінгвістика та культура*, та ще й *культура та лінгвістика Кабувердьяну* (креольська мова на португальській основі, рідна мова населення Кабо-Верде). У Каліфорнійському університеті також пропонується вивчення різноманітних мов: *японської, корейської, іспанської, саамської, латиноамериканських та африканських*. Незвичайним є вивчення прикладної лінгвістики в християнському Біола університеті та навіть вивчення *Біблії* або

теології на цій спеціальності.

Прикладна лінгвістика вивчається в Університетах Америки, Європи та Азії здебільшого на *факультетах англійської мови* або *факультетах прикладної лінгвістики*. Університети Європи та Америки випускають студентів за такими освітньо-кваліфікаційними рівнями: *бакалавр гуманітарних наук*, *магістр гуманітарних наук* та *доктор філософії*, причому деякі університети готують спеціалістів одночасно за кількома рівнями. Вищі навчальні заклади Азії пропонують підготовку або *магістра гуманітарних наук*, або *доктора філософії*. Найбільша кількість університетів випускає тільки *магістра гуманітарних наук*. Навчальний процес забезпечується як в денній, так і в заочній формі та може тривати від 1 року до 7 років, залежно від форми навчання та країни. Нарешті, можна виділити дисципліни, викладання яких є загальним та переважає майже в усіх університетах Америки, Європи та Азії, що пропонують навчання на спеціальності «Прикладна лінгвістика»: «Аналіз дискурсу», «Оволодіння другою мовою», «Лінгвістика», «Психолінгвістика», «Соціолінгвістика» та «Методи наукового дослідження мови». Крім цих дисциплін, спільними для вищих навчальних закладів Європи та Америки є «ГраMATика», «Фонетика» та «Прагматика». Найпоширеніше вивчення прикладної лінгвістики в межах навчального процесу спостерігається у ВНЗ Америки.

Література:

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підруч. / Михайло Петрович Кочерган. – К. : ВЦ «Академія», 2008. – 464 с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
3. The Linguistics Encyclopedia / ed. by Kirsten Malmkjsek. – 2nd ed. – London ; New York : Routledge, 2002. – XLI. – 643 p.